

Kotimainen tieteellinen julkaisutoiminta*

Arvoisat kuulijat, oikeustieteen ystävät! On hieno asia saada jakaa joitakin ajatuksiani kotimaisen tieteellisen julkaisemisen nykytilasta tämän arvovaltaisen ja osaavan auditorion edessä. Se seikka, missä määrin minä olen vakuuttava lausumaan jotakin tästä tärkeästä teemasta, jää luonnollisesti kuulijoiden arvioitavaksi. Annan muutaman poiminnan arvion pohjaksi.

Toimin tällä hetkellä Nordic Journal of Human Rights -lehden toimitusneuvostossa ja Netherlands Quarterly of Human Rights -lehden niin sanotussa kansainvälisessä neuvostossa. Tämän lisäksi olen jäsen Tampere University Pressin toimitusneuvostossa. Aiemmin minulla on ollut kunnia toimia Oikeus-lehden päätoimittajana sittemmin edesmenneen kollegamme *Päivi Paaston* kanssa. Myöhemmin olin jonkin aikaa myös kyseisen lehden toimitusneuvostossa sekä Oikeustiede–Jurisprudentia-vuosikirjan toimituksessa. Olen toimittanut joitakin kirjoja ja julkaissut eri foorumeilla erilaisia kirjoituksia tavanomaisen tutkijan tapaan. Tutkimuksen kansantajuistamisesta olen saanut kokemusta toimiessani kolumnistina sekä Hufvudstadsbladetissa että Turun Sanomissa.

Ennen kuin kiirehdin pohtimaan kotimaisen julkaisutoiminnan haasteita ja mahdollisuuksia, haluan palata olennaiseen. Mielestäni se kiteytyy kysymykseen siitä, miksi tutkija julkaisee.

Tärkeintä eivät ole korkeat sitaatti-indeksit. Keskeisintä ei ole tutkijan urakehitys tai mahdollisimman pitkä julkaisuluettelo. Julkaisemisen merkittävin motiivi ei ole myöskään yliopistojen talouden kannattelu. Nämä kaikki toki ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat julkaisemiseen ja kasvattavat tutkijoiden julkaisu-

* Professori *Elina Pirjatanniemen* puheenvuoro Säätytalossa Helsingissä 14.3.2023 järjestetyssä Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen 125-vuotisjuhlaseminaarissa Oikeustieteellisten seurojen rooli ja tehtävät tieteellisinä seuroina.

painetta. Oleellisinta kuitenkin on, että me teemme korkeatasoista ja itsenäistä tieteellistä tutkimusta sekä julkaisemme tutkimustuloksiamme siten, että ihmiskunta hyötyy tutkimustyömme tuloksista. Me olemme ensisijaisesti tieteen palveluksessa. Kaikki muu on toissijaista. Tärkeintä on, että meillä on jotain merkityksellistä sanottavaa. Yhtä tärkeää on, että meillä on tutkijoina aikaa lukea, mitä muut ovat kirjoittaneet. Tieteessähän on kyse keskustelusta. Tätä taustaa vasten saattaa hyvinkin olla, että ihanteellista olisi, jos me julkaisisimme hieman vähemmän, mutta vieläkin parempaa.

Tutkijayhteisössä on erilaisia rooleja. Jotkut meistä saavat olla vapaita ”radiakaaleja”, tutkijoita, joiden ei tarvitse miettiä julkaisutoiminnan raadollisempaa puolta. Suurin osa meistä joutuu kuitenkin pohtimaan julkaisutoimintaa myös välineellisesti eli keinona erilaisten sinänsä oikeutettujen intressien edistämiseksi. Nostan lyhyesti esiin joitakin tällaisia.

Akateeminen ura etenee julkaisemalla. Tutkijan tehtävänä on julkaista, olipa hän missä tutkijanuran vaiheessa tahansa. Tältä osin tieteen, tutkijan ja yhteiskunnan intressit ovat jossain määrin yhteneväiset. En malta olla tässä korostamatta, että tutkijoilla tulisi myös olla tosiasialliset mahdollisuudet kirjoittaa. Hakupai-nealoilla, kuten oikeustieteessä, opiskelijamäärät ovat usein suuria. Opetukseen panostetaan, ja opiskelijat myös vaativat entistä parempaa pedagogista osaamista opettajiltaan. Näin pitää tietysti ollakin. Kun tähän päälle lätkäistään yliopistojen nykymuotoinen tee se itse -hallintomalli, monen tutkijan on aidosti vaikeaa löytää aikaa sille kaikkein tärkeimmälle eli tutkimukselle.

Julkaisutoiminta on myös keskeinen tekijä yliopistojen talouden kannalta. Opetus- ja kulttuuriministeriön yliopistojen rahoitusmallin mukaan 34 % yliopistoille jaettavasta rahoituksesta tulee tutkimustoiminnasta. Tästä 14 % tulee julkaisuista. Kuten tunnettua, tässä pelissä julkaisujen tuottoarvo on riippuvainen kertoimista. Mitä korkeampi Julkaisufoorumin tasoluokka julkaisulla on, sitä suurempi on kerroin. Avoimesti saatavilla oleville vertaisarvioituille julkaisuille on määriteltä vielä lisäkerroin. Yliopistot ovat vahvasti tulosohjattuja yksiköitä.

Yliopistot ovat tietenkin paljon muutakin, jotakin ylevämpää. Haluan samoin korostaa, että en pidä nykyistä tilannetta erityisen hyvänä. Mutta samalla olisi naiivia väittää, ettei JUFO-julkaisujen määrällä ole väliä. Oma tiedekuntani antaa tutkijoille jopa julkaisubonusta tietyntasoisista julkaisuista. Tällä bonuksella tutkijat voivat kattaa esimerkiksi matkakuluja.

Yllä esitetyt tekijät vaikuttavat siis tutkijoiden julkaisutoimintaan. En paneudu tässä syvällisemmin julkaisujen varsinaiseen sisältöön enkä moiseen tehtävään tässä uskaltaisi ryhtyäkään, vaan keskityn niihin julkaisujen formaatteihin, joihin me tutkimustuloksiamme sovitamme. Pieni reunahuomautus sisällöistä sallittaneen. Nykyään Suomessa tehdään aiheiltaan kiinnostavaa ja monipuolista oikeustieteellistä tutkimusta. Metodiset valmiutemme ovat laajentuneet ja vahvistuneet. Kun postiluukkuun kolahtaa kotimainen oikeustieteellinen julkaisu, tietää saavansa mielenkiintoista luettavaa.

Mutta palaan takaisin pääasiaani eli formaatteihin. Kansainväliset vertaisarvioidut artikkelit ovat julkaisumarkkinoilla kaikkein arvostetuimpia tuotteita. Tämä on kotimaisen julkaisu toiminnan kannalta keskeinen haaste. Julkaisufoorumien tasolle 3 ei kotimainen julkaisu voi ymmärtääkseni edes päästä. Tämän ei kuitenkaan pitäisi hämärtää sitä tosiasiaa, että kotimainen tutkimuskin voi olla korkeatasoista myös kansainvälisten mittapuiden mukaan. Hyvä oikeustieteellinen tutkimus ei välttämättä ole kansainväliselle auditoriolle suunnattua.

Kansainvälistyminen vaikuttaa kuitenkin olennaisesti julkaisustrategioihimme, mitä en itse pidä huonona asiana. Suomalaisilla oikeustieteen tutkijoilla on nimitäin paljon sellaista sanottavaa, joka kiinnostaa myös maailmalla. Tieteen maailma, myös oikeustieteen, on kansainvälinen. Pidän tärkeänä, että me julkaisemme sekä kansainvälisesti että kotimaassa. Yksi tutkimusprojekti tuottaa tavallisesti monia julkaisuja. Se voi johtaa kansainvälisille areenoille suunnattuihin julkaisuihin, joiden aiheet valikoituvat kansainvälisen auditorion mukaan. Tämän ohella on hyödyllistä julkaista myös kotimaisilla kanavilla. Me suomalaiset oikeustieteilijät olemme tärkeä osa suomalaista oikeus yhteisöä, ja meidän vastuullamme on tutkia kriittisesti myös suomalaista oikeusjärjestystä. Se on merkittävä tehtävä, eikä sitä tule kansainvälistymisen vanavedessä unohtaa.

Olemme tutkijoina laajasti ymmärtäen myös osa suomalaista tiedekulttuuria. Meidän kotimaisten julkaisujemme kautta kotimaiset kielemme, suomi ja ruotsi, pysyvät varteenotettavina tieteellisen tutkimuksen kielinä. Meidän tehtävämme on olennainen tässäkin mielessä.

Me siis julkaisemme kansainvälisesti ja kansallisesti. Keskeisin tuotoksemme lienevät tieteelliset artikkelit. Artikkelien merkitys on kasvanut myös tohtori-koulutuksessa, sillä yhä useampi valitsee väitöskirjansa formaatiksi nimenomaan artikkeliväitöskirjan.

Artikkelit ovat ilman muuta tärkeitä, mutta olen itse vahvasti myös monografioiden ja kokoomajulkaisujen puolustaja. Jokainen artikkelita kirjoittanut tietää, millaisia sisällöllisiä rajoitteita muun muassa merkkimäärät tai jonkin tietyn julkaisun painotukset asettavat. Joskus oman ajatuksen kehittely vaatii vapaammat puitteet, ja silloin kirja on tavallisesti se paras vaihtoehto. Älkäämme siis hylätkö kirjoja. Oikeustieteessä on julkaistu jo äänikirjojakin. Mikäpä olisi mukavampaa kuin kuunnella lenkillä kollegan jalostettuja pohdintoja jostakin kiehtovasta oikeustieteellisestä aiheesta!

Vertaisarviointi parantaa laatua, siitä ei tässä auditoriossa liene epäilystä. On arvokasta saada rakentavaa vertaispalautetta. Toivoisin, että me kaikki antaisimme aikaamme ja asiantuntemustamme – kaikista kiireistämme huolimatta – tiedejulkaisujen käyttöön. Sivuhuomautuksena totean myös, että toivoisin meidän kaikkien tuntevan vastuumme vertaisarvioijana ja kirjoittavan anonyymien palautteemme siten, että sen voisi esittää kohteelleen ihan vaikka kasvokkain. Koskaan ei voi tietää, onko arvioitavana oleva kirjoitus tutkimusuransa aloittelevan tuotos. Ilkeästi muotoiltu palaute ei edistä tiedettä, mutta se voi vahingoittaa ihmistä.

Tieteellisten artikkeleiden ja kirjojen lisäksi me tutkijat kirjoitamme erilaisia tutkimusraportteja ja -selvityksiä. Tältä osin keskeisessä roolissa on valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminta VN TEAS, joka tuottaa tietoa päätöksenteon tueksi. Mainitun ohjatun toiminnan haasteet ovat oman messunsa aihe, enkä voi paneutua niihin tässä. Päätöksenteon tueksi tehdyt selvitykset ja raportit saattavat kuitenkin olla vaikuttavuudeltaan erittäin merkittäviä, ja niiden pohjalta saattaa tietysti syntyä myös tieteellisesti arvostettuja kirjoituksia.

En esimerkiksi usko, että mikään tutkimusartikkelini on saanut niin paljon huomiota kuin niin sanotun pakolaiskriisin jälkimainingeissa tehty tutkimus turvapaikanhakijoista sai. Viittaan tässä yhteisjulkaisuun Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset Maahanmuuttovirastossa 2015–2017: Pilottitutkimus 18–34-vuotiaita Irakin kansalaisia koskevista myönteisistä ja kielteisistä päätöksistä.¹ Työ tehtiin yhteistyössä yhdenvertaisuusvaltuutetun kanssa ja se julkaistiin Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan Katsauksia ja tutkimusraportteja -sarjassa, ilman tieteellistä vertaisarviota. Raportti kuumensi tunteita eduskunnassa kuuleman mukaan jopa niin, että siellä juostiin pitkin käytäviä haukkumassa ja kehumassa työtä.

Raportti osui keskelle ajankohtaista yhteiskunnallista keskustelua, ja se pakotti Maahanmuuttoviraston (Migri) ulos poterostaan keskustelemaan turvapaikkapäätöksistä. Syytä tähän oli tutkimusasetelma, joka rakentui kvantitatiivisen analyysin varaan. Me pystyimme siten irtautumaan yksittäisistä tapauksista, joita Migri ei tietenkään voi koskaan kommentoida. Kun keskustelun kohteeksi tulivat luvut, keskusteluasetelma muuttui.

Saimme tutkimusryhmänä myös kritiikkiä siitä, että tulimme julkisuuteen pilottitutkimuksen kanssa ilman kunnan vertaisarviota. Tämä on tietenkin varteenotettava näkemys. Me kirjoitimme raportin perusteella myös kansainvälisen vertaisarvioidun artikkelin, joka julkaistiin korkeatasoisessa *International Migration Review* -lehdessä marraskuussa 2021.² Jos tutkimusryhmä olisi jäänyt odottamaan kansainvälisen julkaisun valmistumista ennen kuin lähdimme mukaan keskusteluun turvapaikanhakijoista, koko keskustelu olisi ehtinyt jo tyrehtyä moneen kertaan. Tämäkin on siis hyvä muistaa: joskus on yhteiskunnallisesti vastuullista tulla mukaan keskusteluun nopeasti.

1. Elsa Saarikkomäki – Nea Oljakka – Johanna Vanto – Elina Pirjatanniemi – Juha Lavapuro – Anne Alvesalo-Kuusi, Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset Maahanmuuttovirastossa 2015–2017: Pilottitutkimus 18–34-vuotiaita Irakin kansalaisia koskevista myönteisistä ja kielteisistä päätöksistä. Oikeustieteellisen tiedekunnan tutkimusraportteja ja katsauksia 1:2018. Turun yliopisto 2018.
2. Johanna Vanto – Elsa Saarikkomäki – Anne Alvesalo-Kuusi – Nea Lepinkäinen – Elina Pirjatanniemi – Juha Lavapuro, *Collectivized Discretion: Seeking Explanations for Decreased Asylum Recognition Rates in Finland After Europe’s 2015 “Refugee Crisis”*. *International Migration Review* 56(3) 2022, s. 754–779.

Nopeudesta puheen ollen: moni tutkija on alkanut julkaista ajatuksiaan myös arvostetuissa blogeissa. Blogikirjoitus voikin olla sangen kätevä ja ennen kaikkea nopea tapa käyttää oma puheenvuoro käsiteltäessä jotain ajankohtaista aihetta.

Erilaisilla teksteillä tavoitetaan tietysti erilaisia lukijaryhmiä. On hyvä, että kotimaisissa oikeustieteellisissä lehdissä on osastoja erilaisille kirjoituksille ja että näinkin pienessä maassa on monia oikeustieteellisiä julkaisukanavia. Julkaiseminen ei ole itseisarvo, vaan me toki haluamme, että joku lukeekin kirjoituksiamme, eikö vain?

Avoim julkaiseminen tekee mahdolliseksi kirjoitustemme pääsyn yhä laajemman lukijakunnan käyttöön. Avoin julkaiseminen lisää tieteellisen tiedon vaikuttavuutta, ja se on demokraattista. Avoimuus on myös yleisemmin yksi tieteen peruseriaatteista, sillä tieteen on tarkoitus olla avointa ja kaikkien hyödynnettävissä.

Samalla avoin julkaiseminen asettaa lehdet ja tutkijat erikoiseen tilanteeseen. Monet tutkimusrahoittajat, Suomen Akatemia hyvänä esimerkkinä, edellyttävät avointa julkaisemista. Siteeraan suoraan Suomen Akatemian kotisivuja: ”Akatemia edellyttää rahoittamiltaan hankkeilta sitoutumista tutkimustuloksistaan kertovien tiedejulkaisujen avoimeen saatavuuteen sekä hankkeen tuottamien tutkimusaineistojen avaamiseen.”³ Tämä on merkittävä tiedepoliittinen kannanotto, mutta jotenkin julkaisujen tekeminen on maksettava. Kysymys kuuluukin, kuka maksaa viulut?

Tutkijan kannalta huonoin vaihtoehto on se, että tutkija maksaa saadakseen julkaista tutkimuksensa. Jostakin rahat on kuitenkin kerättävä.

Olisi ollut trendikästä aloittaa tämä esitys siteeraamalla ChatGPT:n näkemystä kotimaisesta julkaisutoiminnasta. Ajattelin ensin tehdä niin, mutta tulin toisiin aatoksiin. ChatGPT ja muut tekoälysovellukset ovat iso kysymys, ja niiden nopeaa kehitystä on syytä seurata tarkasti. Toistaiseksi ChatGPT ei kuitenkaan pärjää oikeustieteen tutkijaa vastaan kovin pitkään. Meille ihmistutkijoille oikeustieteen kieli on muutakin kuin todennäköisiä sanojen järjestyksiä peräkkäin. ChatGPT ei ainakaan vielä tätä puhetta kirjoittaessani näyttäisi ymmärtävän oikean ja väärän tiedon eroa, ja niinpä se esimerkiksi keksii sumeilematta referenssejä ja yhdistelee niitä miten sattuu. Se kuitenkin haastaa meidät pohtimaan tekstien autenttisuutta aivan uudella tavalla. Miten laajasti sallimme ChatGPT:n avustavan meitä tekstien laadinnassa? Millaisilla pelisäännöillä alamme jatkossa toimia?

Lopuksi todettakoon, että kotimaisen oikeustieteellisen julkaisutoiminnan lähtökohdat ovat muuttuneet nopeasti. Olen kosketellut tässä joitakin teemoja ja odotankin mielenkiinnolla, mitä teemoja paneeli puolestaan ottaa keskusteluun. Kiitän omasta puolestani ja lopetan tähän.

Elina Pirjatanniemi

3. <https://www.aka.fi/tutkimusrahoitus/hae-rahoitusta/nain-haet-rahoitusta/ohjehakemisto/avoin-tiede/> (vierailtu 14.4.2023).